

אלישע בן אבויה

אל תיתן את פיך לחטיא את בשרך

ארבעה נכנסו בפרדס,
ואלו הן: בן עזאי, ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא.
אמר להם רבי עקיבא: כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור אל תאמרו "מים מים", משום
שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני.
בן עזאי הציץ ומת, עליו הכתוב אומר "יקר בעיני ה' המותה לחסידיו".
בן זומא הציץ ונפגע, ועליו הכתוב אומר 'דבש מצאת אכל דרך פן תשבענו והקאתו'.
אחר קיצץ בנטיעות.
רבי עקיבא יצא בשלום.

אחר קיצץ בנטיעות,
עליו הכתוב אומר "אל תתן את פיך לחטיא את בשרך"¹.

מאי היא?

אלישע בן אבויה? מי הוא האיש המסתורי הזה שכל כך הרבה קולמוסים נשתברו כדי לתהות
על קנקנו?

ספרים רבים נכתבו על אלישע, מספרי מחקר עד רומנים. כולם מתיימרים להבין אותו, אך כל
מחבר מוצא באלישע את עצמו. הסופר הקונסרבטיבי הופך אותו למשכיל. המיסטיקן, הופכו
לאיש רוח מתוסכל. הפרשן הדתי, מבין אותו כמאמין בדואליות גנוסטית, וכן הלאה. בכל זאת,
ננסה בחיבור זה להתמודד עם השאלה האישיותית. ננסה לנתח את אישיותו של אלישע בן
אבויה, את דמותו המסתורית של אחר².

את תורתו של אלישע בן אבויה אנו פוגשים בצורה מסודרת רק באבות דרבי נתן³.

מופיעות שם ארבע משניות שמדגישות איך לשמור על התורה שאדם לומד. חשוב לציין
שאלישע בעצם נותן עצה אחת בלבד, אדם שיהיו לו מעשים טובים וילמד תורה הרבה, ישמור
את תורתו, ומי שאין בידיו יאבד. ברם, הוא טורח להדגישה בארבעה משלים שונים. הוא חוזר
על עצתו שוב ושוב.

-
1. "אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצף האלהים על קולך וחבל
את מעשה ידיך" (קהלת ה', ה).
 2. ישנם צדדים רבים בסיפורו של אחר שניתנים לניתוח. את מוטיב התורה, משמעות השם 'אחר', יחסו לרבי
עקיבא ולר"מ, וכו'. אנו נתמקד רק בניתוח אישיותו.
 3. אדר"ג נוסחא א פרק כד. לא ידוע באיזה שלב נאמרו הדברים המופיעים שם אך מפני שהוא מביע את חששו
לאבד את תורתו וכן את חשיבותיהם של מעשים טובים, ניתן להעריך שהם נאמרו לפני הכניסה לפרדס.

לאחר מכן מופיע כלל: רק הלומד תורה מילדותו תורתו באמת נבלעת בדמיו. לעומתו, הלומד בזקנותו - תורתו משולה ל"דיו הכתובה על נייר מחוק"⁴.

אחר כך מובאות שתי אמירות על הקלות בה ניתן לאבד את התורה שהאדם עמל רבות כל כך לקנותה. אלישע מדגיש לנו שברגע שיש נפילה בשמירה, הכל אבוד - "וכיון שנפל כותלו של כרם מיד חרב כל הכרם כולו".

עד כאן הפרק התעסק ביכולת שימור התורה. במשנה האחרונה ניתנת לנו הסיבה שמניעה את אלישע להדגיש את הנושא הזה כל כך הרבה.

אמר הקב"ה לישראל דברי תורה שנתתי לכם, אם אתם משמרים אותן טוב, ואם לאו אני נוטל נפשכם תחתיה.

שימור התורה הוא האתגר הגדול שחיי האדם מופקדים עליו, וזהו סיכום תורתו של אלישע בן אבויה לפני שקיפץ בנטיעות. הקב"ה הפקיד את האדם על התורה ונתן לו דרך לשמור עליה. אם ימעל בתפקידו ימות, ואם יצליח יינצל.

זה הוא אמנם סיכום **תורתו** של אלישע, אך מה בעניין אישיותו? ניתן ממשניות אלה ללמוד הרבה על תפישת עולמו של אחר. אנו פוגשים כאן אדם שמצד אחד מבהיר לנו שוב ושוב שאפשר לשמור על התורה, ומצד שני אדם הרואה את הנפילה כקריסה. אדם שטוען מצד אחד שאפשר, ומצד שני, שאם לא התחלת בתורה אין לך סיכוי. האדם הזה מאמין ביכולתו לשמור את התורה ע"פ הכללים אך מבין השורות נשמע קול שלוחש "הכל עומד להתמוטט. תיזהר. תפחד". לכן, אומר אלישע, עליך לתפוש בתורה בכל כחך. לשלוט, ולא לאבד את השליטה המלאה על חייך. ברגע שתאבד שליטה, הכל יתפורר. אתה תעמוד שם, צופה בהרס. תעמוד מנגד צועק צעקה חרישית, ואין קול ואין עונה.

כך הוא אומר לנו, ואולי גם לעצמו.

מכאן אפשר להיכנס לסיפור בבבלי⁵.

ראה [אלישע] את מיטטרון שניתן לו רשות לשבת לכתוב את זכויותיהם של ישראל, אמר: למדנו שלמעלה אין לא ישיבה ולא תחרות ולא עורף ולא עיפות, שמא חס ושלוש שתי רשויות הן. הוציאו את מיטטרון והלקוהו ששים מלקות אש. אמרו לו: מה הטעם שכאשר ראית אותנו לא קמת מפניו? ניתנה לו רשות למחוק את זכויותיו של

חזא [אלישע] מיטטרון דאחיהבא ליה רשותא למיתב למיכתב זכוותא דישראל, אמר: גמירא דלמעלה לא הוי לא ישיבה ולא תחרות ולא עורף ולא עיפוי, שמא חס ושלוש שתי רשויות הן. אפקוהו למיטטרון ומחיהו שיתין פולסי דנורא. אמרו ליה: מאי טעמא כי חזיתיה לא קמת מקמיה? איתיהיבא ליה רשותא למימחק זכוותא

4. אבות פ"ד מ"כ. מיותר לציין שסיפורו של רבי עקיבא, בעניין אבנים שחקו מים, ותחלתו בתורה בגיל ארבעים, ניצבת כסתירה בוטה לכלל זה.

5. חגיגה טו ע"א. כל התייחסות מכאן ואילך לבבלי עוסקת במקור זה.

6. ההקבלה לאלעזר בן דורדיא זועקת: "...שלא הניח זונה בעולם שלא בא עליה... אמרה כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלים אותו בתשובה... הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי עולם הבא". עבודה זרה יז ע"א.

<p>דאחר, יצתה בת קול ואמרה "שובו בנים שובבים - חוץ מאחר, אמר: הואיל ונטרד אותו איש מאותו עולם יצא ויהנה בזה העולם. יצא אחר לתרבות רעה. נפץ ומצא זונה, תבעה. אמרה לו: אתה לא אלישע בן אבויה? עקר צנון מהערוגה בשבת וחביא לה. אמרה: אחר הוא⁶.</p>	<p>דאחר, יצתה בת קול ואמרה "שובו בנים שובבים" - חוץ מאחר, אמר: הואיל ואיטריד ההוא גברא מההוא עלמא ליפוק ליתהני בהאי עלמא. נפץ אחר לתרבות רעה. נפץ אשכח זונה, תבעה. אמרה ליה: ולא אלישע בן אבויה את? עקר פוגלא ממישרא בשבת ויהב לה. אמרה: אחר הוא⁶.</p>
--	---

אלישע נכנס עמוק אל תוך הפרדס. הוא נכנס לפני ולפנים וזוכה להכנס אל תוך חצר המלוכה של הקב"ה בכבודו ובעצמו. ושם עולמו המסודר מתמוטט. הוא רואה את מה שלא יכול להיות. המלך נותן רשות למלאך לשבת ולכתוב את "זכוותא דישראל". מה עניינו של המלאך מיטטרון, רב המלאכים כאן בסיפור? פרופסור יהודה ליבס⁷ מסביר את המילים "זכוותא דישראל" שכותב מיטטרון, כלשון סגי נהור, והכוונה לעוונותיהם של ישראל. ננסה להיכנס אל תוך ליבו של אלישע. הנה אדם שבור לו מה מערכת היחסים בינו ובין קונו, והוא פתאום רואה **שהקב"ה בעצמו עוזר לסטרא אחרא** שאכן יש כח לרע להרע, ולא על פי הכללים. אם כן אין שום ערובה לשמירת התורה על ידינו. יש כחות אלוקיים שמערערים אותנו ואין לנו שליטה בהם.

זה מערער את כל עולמו של אלישע.

הדים מחויה מסוג זה אנו מוצאים ברות רבה ובירושלמי.

ומהיכן היה לו המעשה הזה?

אמרו פעם אחת היה יושב ושונה בבקעת גינוסר וראה אדם אחד שעלה לראש הדקל ונטל האם על הבנים וירד בשלום, במוצאי שבת ראה אדם אחר שעלה לראש הדקל ונטל הבנים ושלח את האם וירד והכישו נחש ומת, אמר: כתיב 'שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים'⁸, היכן טובו של זה והיכן אריכות ימים של זה, ולא ידע שדרשה ר' עקיבא בצבורא למען ייטב לך - בעולם שכולו טוב, והארכת ימים - לעולם שכולו ארוך.

ויש אומרים: על ידי שראה לשונו של ר' יהודה הנחתום נתון בפי הכלב, אמר אם הלשון שיגע בתורה כל ימיו כך, לשון שאינו יודע ואינו יגע בתורה על אחת כמה וכמה, אמר אם כן לא מתן שכר לצדיקים ולא תחיית המתים?⁹

גם כאן החויה שעובר אלישע היא חויה של עיכול מציאות שאינה פועלת על פי הכללים, חויה של אנדרלמוסיה, לית דין, ולכן שמא חס ושלום, לית דין.

7. הוא משווה לקידושין לט ע"ב (שם מופיעה התייחסות לאחר) "כל העושה מצוה אחת יתירה על זכויותיו מטיבין לוי". "חטאו של אלישע, ארבעה שנכנסו לפרדס, וטבעה של המיסטיקה התלמודית", יהודה ליבס, אקדמון, 1990, עמוד 35.

8. דברים כ"ב, ז.

9. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. כל הציטוטים מהירושלמי לחבא, מכאן.

מן הפרדס יוצא אלישע אחר. כל נסיונו לשלוט בגורלו ירד לטמיון. אחר המבין כי לא רק שאין הכל בידי האדם, אלא, שהכל בידי שמים. דטרמיניסט. אין מקום לעבודת האדם בעולם כי הכל נקבע על פי קפריזה אלוקית.

מכאן ממשיכה הגמרא בבבלי לכו שייח המשונה בין אחר לרבי מאיר תלמידו אוהבו. לכאורה זו התנצחות בין שני תלמידי חכמים, אך בירושלמי מתגלה שמדובר בשבת. האחד שומר הלכה ואחר רוכב על הסוס, האחד רב ואחר כופר. הם דנים על פסוקים שרבי מאיר לימד באותו זמן בבית המדרש, אך הפסוקים האלה כמיד ההשגחה נוגעים ישירות לאלישע.

הדיון מסתיים במלותיו של אחר. הצהרתו החוזרת שאין בידי לעשות תשובה בגזירה אלוקית.

לכאורה מדובר באדם שהחליט שאין דרכו דרך התורה ושאין ביכולתו לשוב גם אם ירצה, אני בחוץ, אומר מי שהיה לפניו אלישע בן אבויה, אל תנסה להחזירני, זו דרכי החדשה. כאן נשאלת השאלה, האם אנו יכולים לקבל את אמירותיו של אחר כפי שהוא אומרם? האם באמת הוא שלם עם החלטתו והמציאות כפי שהוא רואה אותה?

כדי לענות נראה את האלישע האחר שמתואר לנו בירושלמי.

מי הוא אחר? אלישע בן אבויה שהיה הורג רבי תורה.

אמרו כל תלמיד שהיה רואה שהוא מצוי בתורה היה הורגו.

ולא עוד אלה שהיה נכנס לבית המדרש והיה רואה נערים יושבים לפני רבם, והיה אומר, מה אלה יושבים ועושים כאן? זה אומנותו בנאי, זה אומנותו נגר, זה אומנותו צייד, וזה אומנותו חייט, וכיון ששמעו כן היו עוזבים אותו והולכים.

...אף בשעת השמד היו מטענים להם מסעות, והיו מתכוונים להטען שנים במטען אחד, מפני שנים שעשו מלאכה אחת, אמר תטעינום יחידים. הלכו וטענום יחידים. והיו מתכוונים לפרוק בכרמלית שלא להוציא מרה"י לרה"ר, אמר תטעינום צלוחיות, הלכו והטעינום צלוחיות.

מני אחר? אלישע בן אבויה שהיה הורג רבי תורה.

אמרין כל תלמיד דהוה חמי ליה משכח באוריית' הוה קטיל ליה.

ולא עוד אלא דהוה עליל לבית וועדא, והוה חמי טלייא קומי ספרא, והוה אמר, מה אילין יתבין עבדין הכא? אומנותיה דהן בנאי, אומנותיה דהן נגר, אומנותיה דהן צייד, אומנותיה דהן חייט, וכיון דהוון שמעין כן הוון שבקין ליה ואזלין.

...אוף בשעת שומדא הוון מטענין לון מטולין, והוון מתכוונין מיטעון תרי חד מטול, משם שנים שעשו מלאכה אחת, אמר אטעוננן יחידאין, אזלון ואטעונינן יחידאין. והוון מתכוונין מיפרוק בכרמלית שלא להוציא מרה"י לרשות הרבים, אמר אטעונינן צלוחיין, אזלון ואטעונינן צלוחיין.

מתואר כאן רוצח. לכל הפחות אדם שמנסה בכל האמצעים להסיר את התורה מקרב ישראל. אין אלו מעשים של אדם שהחליט ללכת בדרך חדשה ותו לא. אדם שעושה מעשים כ"כ חריפים, עד כדי שיתוף פעולה עם האויב נגד עמו, מונע על ידי כעס מאוד גדול. כדי להבין את כעסו של אלישע נחזור לתוכן השיחה שלו עם רבי מאיר, המובאת בבבלי.

אלישע בן אבויה

שאל אחר את רבי מאיר לאחר שיצא לתרבות רעה,
אמר ליה: מאי דכתיב גם את זה לעמת זה עשה האלהים?
אמר לו: כל מה שכרא הקדוש ברוך הוא - כרא כנגדו, כרא הרים - כרא גבעות, כרא ימים
- כרא נהרות.
אמר לו: רבי עקיבא רבך לא אמר כך, אלא: כרא צדיקים - כרא רשעים, כרא גן עדן -
כרא גיהנם. כל אחד ואחד יש לו שני חלקים, אחד בגן עדן ואחד בגיהנם, זכה צדיק - נטל
חלקו וחלק חברו בגן עדן, נתחייב רשע - נטל חלקו וחלק חברו בגיהנם.

אחר שואל את רבי מאיר שאלה על פסוק. לכאורה שאלת פרשנות סתמית ותשובתו של ר"מ
אכן מחזקת את ההנחה הזאת. אך תגובתו של אחר מפתיעה. ראשית הוא אומר לר"מ את
אמירתו של רבי עקיבא. הוא מתקן את תלמידו בשם רבו השני, וקורא לו "רבך". שנית, האמירה
של אחר נוגעת ישירות לחייו שלו. הוא נותן פרשנות נוקבת על עתידו שלו, ואולי גם על עתידו של
רבי מאיר. ברור, שאחר הוא מוגדר רשע, וסביר להניח שר"מ הוא הצדיק. אם כן אחר אומר לו
שהוא לוקח את חלקו של ר"מ ור"מ את חלקו של אחר. יש להדגיש את המילים "זכה"
ו"נתחייב", שאלה הם ביטויים של בחירה שאינם תואמים את עולמו של אחר. כלומר, אחר
מתאר מציאות בשם רבי עקיבא, בשיטה שהוא לכאורה אינו מאמין בה.

שאל אחר את רבי מאיר לאחר שיצא לתרבות רעה:
מאי דכתיב לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז?
אמר לו: אלו דברי תורה, שקשיין לקנותן ככלי זהב וכלי פז, ונוחין לאבדן ככלי זכוכית.
אמר לו: רבי עקיבא רבך לא אמר כך, אלא: מה כלי זהב וכלי זכוכית, אף על פי שנשברו
יש להם תקנה - אף תלמיד חכם, אף על פי שסרח יש לו תקנה.

בשלב זה, הלימוד שלהם מגיע לשיאו. אחר שואל שאלה נוספת ור"מ עונה. תשובתו של ר"מ
היא דרשתו של אחר באבות דר' נתן. כלומר, ר"מ משיב בדברים שלמד מפיו של אלישע רבו. אך
שוב, אחר דוחה את דבריו שלו ומביא את דברי ר' עקיבא. בירושלמי הדו שיח יותר ארוך ושם
מזהה ר"מ את הפח שטומן לו אחר ומביא בעצמו את דברי אחר ור"ע יחד.

נשאלת השאלה למה חותר אחר בהביאו את אמירותיו של רבי עקיבא. זאת נוכל להבין על פי
תגובתו של ר"מ; רבי מאיר מופתע מהשיטה שמציג רבו ומבין שאין אחר מהתלבו, אלא שדבריו
של ר"ע מצאו הד בנפשו של אחר, עמום ככל שיהיה. רבי מאיר לא מבין את אחר אבל הוא מבין
שאחר הולך בדרך התשובה שלימד רבי עקיבא. ולכן הוא קופץ על ההזדמנות.

אמר לו: אף אתה חזור כך!
אמר לו: כבר שמעתי מאחורי הפרגוד: שובו בנים שובכים - חוץ מאחר.
תנו רבנן:
מעשה באחר שהיה רוכב על הסוס בשבת, והיה רבי מאיר מהלך אחריו ללמוד תורה
מפיו.
אמר לו: מאיר, חזור לאחריך, שכבר שיערתי בעקבי סוסי עד כאן תחום שבת.
אמר ליה: אף אתה חזור כך!
אמר ליה: ולא כבר אמרתי לך: כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובכים - חוץ
מאחר.

אנו עדים כאן לתהליך מרתק. רבי מאיר רואה פתח שבו הוא יכול להחזיר את רבו למוטב
ומנסה לתפוס את שעת הכושר. אחר אמר בעצמו שתלמיד חכם שסרח יש לו תקנה. הוא עצמו
מאמין שיש מושג של תשובה בעולם. התגלתה פרצה בתפיסתו הדטרמיניסטית. וכאן אחר מטיל

את הפצצה. הוא עצמו מחוץ לכללים הנורמליים של העולם. הוא עצמו אין לו תקנה. וחוזר ואומר את זה גם בהזדמנות שנייה "ולא כבר אמרתי לך... שובו בנים... חוץ מאחרי".

אנו צריכים לנסות להבין את הנימה בה נאמרו מילים אלה. פשוטם, שאחר תופש את העולם כמתנהג לא ע"פ צדק אלא ע"פ עריצות שרירותית שלפיה לו אין תקנה. כביכול הוא אומר לרבי מאיר "אין מה לעשות, ככה זה".

עכשיו נראה את סוף המפגש של שני הקרובים הרחוקים האלה. רבי מאיר מחייב את אחר להתלוות אליו לשלשה עשר בתי כנסיות לקבל מפי יונקים את דבר ה'. בלא יוצא מן הכלל כל ילד שנתבקש "לפסוק פסוקך" אומר פסוק המרשיע את הרשע. עד הילד המגמגם בפסוק ונשמע כאומר "ולאלישע אמר אלהים מה לך לספר חוקי". רגע זה הוא רגע המבחן, נייר הלקמוס, לרחשי ליבו של אלישע. ההשגחה אימתה באוזני רבי מאיר את כל מה שאחר טוען, שהוא אין לו תקנה.

ראוי היה שאלישע ירים את הילד, ינשקו על ראשו, וירגיש שהוא צודק בדרכו. אך לא זאת היא תגובתו.

יש אומרים: סכין היה בידו וחתכו, ושלחו לשלוש עשרה בתי כנסת.	איכא דאמרי: סכינא הוה בהדיה וקרעיה, ושדריה לתליסר בי כנישתי.
ויש אומרים, אמר: אם היה בידי סכין - הייתי חותך אותו.	ואיכא דאמרי, אמר: אי הואי בידי סכינא - הוה קרענא ליה.

אלישע כועס. רותח. כנראה שלא זאת הייתה התשובה הרצויה לפניו. מוכח שאלישע קיווה לקבל תשובה שלא שוללת אותו לגמרי. אם הוא כועס שהקב"ה משדר לו שהוא נדחה, משמע, שהוא רוצה לשמוע שהוא רצוי.

נסכם את מה שראינו עד כה. ראינו שאלישע חושש מאוד מפני האפשרות שהוא לא יוכל לשמור על תורתו. ראינו שאלישע מדבר על כך שהוא נזרק מלפני הקב"ה ללא יכולת לשוב. כתוצאה מכך הוא החליט להנות בעולם הזה. ראינו גם שהוא נלחם מלחמת חורמה בשמירת התורה מצד אחד ומדבר על ענייני בחירה ותשובה מצד שני.

איך הכיוונים האלה מתיישבים? מבחינה הגיונית, הם לא מתיישבים. אדם שמשלים עם המציאות אינו כועס עליה. כשם שהאדם השפוי אינו כועס על בוראו מפני שאין בכוחו לעוף, כך אדם שמקבל באמת כל מציאות אחרת אינו כועס עליה. הוא יכול להצטער, להיות נתון לגעגוע, אך העוצמות ההרסניות של הכעס אינן מנת חלקו. ברם, אדם שאינו מקבל במעמקי ליבו את המציאות, חושש ממנה, מפחד ממנה. הוא יבנה לעצמו משקפיים כדי להשקיף דרכם על העולם. משקפיים שדרכם העולם אינו מאיים כל כך. אדם שמפחד מהמציאות יתפס בחזקה בכל משענת קנה רצוף, המבטיחה לו ביטחון וקביעות. הוא האדם שיכעס כאשר מגנותיו מאוימות. לו יצוייר שאלישע באמת היה מאמין בדרכו הוא לא היה כועס, לא על התורה ולא על אותו ילד מגמגם. הוא לא היה נצרך ללכת לבתי מדרשות ולהוקיע את יושביהם מתוכם. אלישע בנה לעצמו עולם חילופי לעולם המוצג על ידו באבות דרבי נתן. הוא הבין שהוא לא יכול לשלוט בגורלו בצורה מוחלטת. במקום זאת, הוא בונה עולם אחר, גם הוא שחור-לבן, בו הוא אינו אחראי למעשיו.

אמר ווי דמוברדין ולא משכחין, עקיבה רבך לא הוה דרש כן, אלא טוב אחרית דבר מראשיתו¹⁰, בזמן שהוא טוב מראשיתו.

ובי היה המעשה: אבויה אבא מגדולי ירושלים היה, כיום שבא למוהליני קרא לכל גדולי ירושלים והושיבן בבית אחד, ולר' אליעזר ולר' יהושע בבית אחר. מן דאכלון ושתון שרון מטפחין ומרקדקין א"ר ליעזר לר' יהושע, עד דאינון עסיקין בדידון, נעסוק אנן בדידון, וישבו ונתעסקו בדברי תורה מן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים וירדה אש מן השמים והקיפה אותם. אמר להן אבויה רבותי מה באתם לשרוף את ביתי עלי? אמרו לו חס ושלום, אלא יושבין היינו וחזורין בדברי תורה מן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים והיו הדברים שמיחים כנתינתן מסיני והיתה האש מלחכת אותן כלחיתן מסיני, ועיקר נתינתן מסיני לא ניתנו אלא באש ו'ההר כוער באש עד לב השמים¹¹. אמר להן אבויה אבא, רבותי, אם כך היא כוחה של תורה, אם נתקיים לי בן הזה לתורה אני מפרישו.

לפי שלא היתה כוונתו לשם שמים לפיכך לא נתקיימו באותו האיש¹².

אלישע מאשים את אביו בקלקולו שלו. או, במילים אחרות, הוא אינו מקבל אחריות על מעשיו. האחריות ממנו והלאה, קלקולו נקבע בהיותו בן שמונה ימים ותיקונו נשלל על פי בת קול. הוא לפחות יהנה בינתיים. זה העולם שמציג אחר לעולם הרחב, לרבי מאיר ולעצמו. אך עולם התורה איננו מסכים להחבא. הוא נשאר על הבמה ואחר לא יכול להתעלם ממנו. אלישע לא רוצה להישאר דחוי. הוא אינו חפץ במצב שהוא נתון בו. הוא היה רוצה לחזור לאביו שבשמיים ולכן הוא כועס על הילד המגמגם. אך, השיבה דורשת ממנו לעזוב את התאוריות היפות שהוא בנה לעצמו. שיבה מחייבת אותו לקבל את זה שהקב"ה מנהיג את העולם בחוקיות שאלישע לא מבין. לשוב אומר לחיות בעולם שיש בו אפור - מכך מפחד אלישע יותר מכל. לכן, כאשר הוא נאלץ להתמודד, הוא כועס. בירושלמי רבי מאיר אומר לו "אף תלמיד חכם ששכח תלמודו יכול הוא לחזור וללמדו כתחילה" ומיד אומר לו אחר "דייך מאיר! עד כאן תחום שבת". אלישע מפחד להתמודד עם הרצון הזה לחזור. מפחד להתמודד עם העבודה שזה דורש. לכן הוא בונה תפיסת עולם לפיה הוא לא יכול. הוא פוטר את האפשרות בהנף יד, "ולא כבר אמרתי לך, כבר שמעתי מאחורי הפרגוד..." אך קיומו של עולם תורני שוקק חיים לא נותן לו מנוחה, כאילו הוא קורא לו "שובו בניס שובבים וגם אחר..." רק בסוף חייו, שכבר הכל כמעט אבוד, האיש הקרוע מוריד את התאוריות היפות, מאחריהן ניסה להסתתר מפני האמת.

10. קהלת ז', ח.

11. דברים ד', יא.

12. ירושלמי שם.

לאחר ימים חלה אלישע בן אבויה
אתון ואמרין לר' מאיר אלישע רבך חולה,
אזל לגביה,
אמר ליה חזור בך
אמר ליה ועד כדון מקבלין,
אמר ליה ולא כתיב 'תשב אנוש עד דכא עד דכדוכה של נפש¹³,
באותה שעה בכה אלישע בן אבויה ומת,
והיה ר' מאיר שמח ואמר דומה שמתוך תשובה נסתלק רבי¹⁴.

בסוף חייו הוא נשבר. על ערש דווי, הוא מגלה את רצונו החבוי לחזור לצור מחצבתו. בעמידתו מול המוות כל תורותיו נעלמות כלא היו, והוא רואה את המציאות כמות שהיא. ללא פחדים הוא לוקח אחריות על חייו ונפטר מן העולם מתוך בכיה.

"אל תיתן את פיך לחטיא את בשריך".

הפסוק שנאמר על אלישע בן אבויה.

אל תאמר דברים שאינם אמת.

אל תאמר תאוריות שבלבך פנימה אתה יודע שהן בדיות.

אל תהיה אחר לעצמך.

13. תהלים צ', ג.

14. שם.